

HISTORIOGRAFIENS FORMÅL

■ CLAUD MØLLER JØRGENSEN

Historiografi er et vækstfelt.¹ Aldrig tidligere er der blevet publiceret så mange værker om historieskrivningens historie og historie som akademisk disciplin, som det har været tilfældet det seneste tiår. En forklaring på dette kunne måske søges i det faktum, at der er sket en professionalisering af historiografien. Professionaliseringen betyder, at historiografisk forskning har udviklet sig til en faglig underdisciplin, et felt som man specialiserer sig forskningsmæssigt i, på linje med andre videnskabelige specialiseringer. Før denne professionalisering satte ind, var historiografisk forskning ikke fraværende, men lejlighedsvis og tilfældig. I 1987 kunne Bernard Eric Jensen dog konstatere, at det foregående tiårs opblomstring af historiografi havde ført en begyndende professionalisering og specialisering med sig.² I de mellemliggende godt 20 år synes denne udvikling at være fortsat. Det historiografiske forskningsfelt har været karakteriseret ved professionalisering, specialisering og vækst, en vækst der snarere synes at følge den generelle eksponentielle vækstkurve for videnskabelig produktion end en lineær udvikling. Som sådan afspejler det historiografiske felt også historievidenskabens udvikling generelt.³

Til gengæld bliver der ikke skrevet meget om, hvad der kendetegner feltet eller med hvilket formål historiografisk forskning bedrives. Følger man videnskabshistorikeren og videnskabsteoretikeren Thomas S. Kuhn, kan dette tolkes som et udtryk for, at historiografien befinder sig i en normalvidenskabelig fase. Ifølge Kuhn udvikler videnskaber sig i en cyklus karakteriseret ved lange perioder med normalvidenskab afbrudt af korte kriser, der medfører en reorientering af måden, man forsker på. I krisesituationer kommer forskerne i tvivl om grundlaget for deres forskningsvirksomhed, og de begynder at se kritisk på grundlaget for og for-

¹ Den historiografiske litteratur, der henvises til, kan ikke siges at være udvalgt som repræsentativ. En del af bøgerne har jeg anmeldt i det nu hedengangne *Nyt fra Historie* de seneste 12-15 år. Jeg henviser alene med det formål at vise hen til det materiale, overvejelserne bygger på.

² Bernard Eric Jensen: "Historiografi: Historikerens læremester? Refleksioner over et uløst problem", i Ingemarr Norrliid et al. (red.): *Över Gränser*. Festskrift til Birgitta Odén, Lund: Eget Forlag 1987, s. 105-124, s. 106.

³ Historieforskningens generelle udvikling kan følges i tekst og illustrative kort i Ilaria Porciani og Lutz Raphael (red.): *Atlas of European Historiography*, Houndmills: Palgrave Macmillan 2010. Videnskabens generelle tendens til eksponentiel vækst er påpeget af Derek J. de Solla Price: *Little Science, Big Science*, New York: Columbia University Press 1963, s. 5ff.

målet med den forskning, de udfører. Omvendt gælder det for normalvidenskaben, at rammerne for, hvordan videnskaben skal drives, ligger fast og tages for givet. Det er fristende at se udviklingen på det historiografiske felt i dette lys. Den professionaliserede historiografi synes at være indtrådt i en art normalvidenskabelig fase, hvor der udføres en masse forskningsarbejde uden at man kerer sig om feltet, feltets erkendelsesinteresser eller historiografiens formål. Metodiske overvejelser om, hvordan historiografisk forskning bør foregå, forekommer,⁴ men mere overordnede forsøg på at kortlægge forskningsfeltet eller reflektere over dets erkendelsesinteresser forekommer til gengæld ikke. Læst med 'kuhnske' briller kan det ses som et tegn på, at historiografi aktuelt drives som normalvidenskab, hvor forskningsopgaver stilles og løses på et forudsat og uproblematiseret grundlag. Historiografien som forskningsfelt er ikke i krise, hvilket ifølge Kuhn ville betyde, at feltets grundantagelser blev analyseret og sat til diskussion.⁵

Mens 1970'ernes og 1980'ernes historiografiske vækst uden tvivl knyttede sig tæt til et kritisk-videnskabeligt opgør med 'traditionel historieskrivning',⁶ er denne sammenhæng ikke helt så klar i dag. Traditionskritisk historiografi gør sig stadig gældende. Men traditionskritikken er nu en del af et meget bredere felt præget af en større spredning i formål og tilgang, end da den nuværende historiografibølge begyndte at rejse sig. Det betyder heller ikke, at historiografiens vækst er sket uafhængigt af de kulturelle, sproglige og postmoderne vendinger, som har karakteriseret faget som helhed. Det er således næppe tilfældigt, at den aktuelle historiografiske bølge har taget til i omfang samtidig med, at der i faget som helhed har kunnet konstateres en øget interesse for sprog, repræsentationer og kultur som historiske fænomener i egen ret. Det gælder f.eks. den postmoderne kritik, der kulminerede sidst i 1990'erne for historiefagets vedkommende, og som fik sat fokus på repræsentation og litterært sprog som afgørende for de fortællinger, som historikerne fortæller om fortiden. Det er næppe heller tilfældigt, at historiografiens vækst er sket samtidig med, at begrebet *historiebrug* har manifesteret sig som en del af det faglige hverdagsprog. Studiet af det, vi skriver om fortiden, er blevet mindst lige så vigtigt for vores refleksive omgang med fortiden,

⁴ Chris Lorenz: "Comparative historiography – perspective and problems", *History and Theory* 38 (1), 1999, s. 1-25; Stefan Berger: "The Comparative History of National Historiographies: Some Methodological Reflections and Preliminary Results", i Susanne Carvalho og François Gemenne (red.): *Nations and their Histories*, Houndmills: Palgrave Macmillan 2009, s. 29-45.

⁵ Thomas S. Kuhn: *The Structure of Scientific Revolutions*, Chicago: Chicago University Press 1970, s. 91.

⁶ Georg G. Iggers: *The German Conception of History*, Middletown: Wesleyan University Press 1968 lægger fra et liberalt perspektiv afstand til tysk historisme. En stribe tyske historiografiske arbejder fra midten af 1970'erne og frem lagde også afstand til historismen fra et socialhistorisk perspektiv. I dansk sammenhæng se Inga Floto: "Traditionskritik", *Historisk Tidsskrift* 79, 1979, s. 358-371; Bent Raymond Jørgensen: "Etableringen af en dansk historiografisk forskningstradition 1975-1985", *Historisk Tidsskrift* 94, 1994, s. 225-260.

som studiet af fortiden selv. Også interessen for historiebrug har været med til, at fokus er flyttet fra historie som fortid til historie som repræsentation, fortælling og symbol, der også kommer til udtryk i de talrige analyser af historiebrug uden for videnskabsfaget.⁷ Den stigende historiografiske interesse kan, tror jeg, ses som et udtryk for den samme tendens som findes i andre historiebrugsanalyser til at lægge vægten på måder at omgås og bruge historien på snarere end at interessere sig for fortiden i sig selv.

For en del hænger den historiografiske bølge uden tvivl også sammen med fagets generelle vækst. Mange historiografiske publikationer er introduktioner til historieskrivningen på et fagligt delområde – eller en bindestregshistorie, om man vil. Fagets vækst har betydet, at det er svært at holde sig orienteret om faglige udviklinger på mere end det eller de felter, man selv forsker i. Der er således både et behov og et marked for specialiserede historiografiske introduktioner til specifikke historiske skoler, perioder og tilgange, hvilket forklarer en god del af den historiografiske publikationstilvækst.

Anledningen til denne artikel er egentlig udgivelsen af den canadiske historiker Daniel Woolfs nyeste bog *A Global History of History*.⁸ Woolfs bog giver en så global fremstilling af historieskrivningens historie som det er muligt, fra så langt tilbage i tid som det lader sig gøre og frem til i dag. Jeg har umiddelbart svært ved at se, at det kan gøres meget bedre, med større overblik og viden, end det gøres her, i det mindste målt på de steder, hvor jeg ved noget om sagen. Woolfs bog er på flere måder illustrativ for tendenser på det historiografiske felt, og sådan vil den blive brugt i det kommende. Den er en del af en tendens, der sigter på at bringe historiografien i overensstemmelse med den generelle globalhistoriske vending i faget som helhed. Det afspejler, at historiografien som underdisciplin, som allerede påpeget, er influeret af mere generelle strømninger i faget. Endvidere kan Woolfs bog i kraft af et eksplicit formuleret identitetspolitisk sigte bruges som afsæt for en diskussion af denne side af historiografien, som oftest lades uomtalt. Daniel Woolf er oven i købet også som historiker en illustration af en generel pointe om det historiografiske forskningsfelt. Han har specialiseret sig i historiografi. Han har skrevet en række historiografiske værker, hvoraf det seneste ligger i forlængelse af både tidligere udgivelser skrevet af ham selv og *A Global Encyclopedia of Historical Writing*, som han redigerede i 1998. Han har også været primus motor og hovedredaktør på det nyeste og mest omfattende historiografiske samleværk til dato, *Oxford History of Historical Writing*, som er under udgivelse af Ox-

⁷ Se fx *temp* 1 (2), 2011; Bernard Eric Jensen: *Hvad er historie*, København: Akademisk Forlag 2010; Anette Storeide: *Arven fra Hitler*, København: Informations Forlag 2010; Billie Melman: *The Culture of History*, Oxford: Oxford University Press 2006; Helke Rausch: *Kultfigur und Nation*, Oldenburg: Oldenburg Verlag 2006.

⁸ Daniel Woolf: *A Global History of History*, Cambridge: Cambridge University Press 2011.

ford University Press i ikke mindre en fem store bind. Woolf er således indbegrebet af den professionelle historiograf.

Det er hensigten med denne artikel at give et bud på, hvad der kendetegner det historiografiske forskningsfelt og hvilke formål, historiografi kan siges at have. Allerede definitionen af historiografi som dels historieskrivningens historie, dels den akademiske disciplins historie peger i retning af, at det historiografiske forskningsfelt består af forskellige former for historieskrivning, og de har, så vidt jeg kan se, forskellige formål. Det er således ikke muligt at give ét svar på historiografisk forskning og dens formål, for der er flere, og dem vil jeg kortlægge i det kommende.

FELTET

Vækst og fragmentering. Dette kunne være kernebegreber til at beskrive såvel historievidenskabens generelle udvikling som historiografiens udvikling. I og med at historiografien omhandler historievidenskaben og dens produkter, synes denne parallelitet logisk. Udviklingen af nye bindestregshistorier afspejles i udviklingen af nye historiografiske underdiscipliner: udviklingen af globalhistorien afspejles i udviklingen af en globalhistoriografi, kønshistorie af en kønshistoriografi etc. I den forbindelse er det klart, at Woolf som historiografisk specialist ikke udtømmer billedet af forfattere på det historiografiske felt. Joan Scott er primært kønshistoriker og kønsteoretiker, men har tillige skrevet en række historiografiske bidrag i relation til kønsproblematikken. Lynn Hunt er specialist i den franske revolution, men har tillige bidraget med historiografiske analyser af mere generel karakter. A.G. Hopkins er specialist i Britisk imperialisme, men har også skrevet globalhistoriografi. I disse tilfælde er der tale om specialister på et historisk felt med en historiografisk 'Nebengeschäft', i modsætning til Woolf, som er historiografisk specialist, der skriver historiografiens globalhistorie. En forskel, som jeg lægger vægt på i det kommende, er forskellen mellem en kritisk og en empirisk erkendelsesinteresse. Og her er tendensen den, at fagspecialister, som skriver historiografi, oftere vil have et kritisk sigte med deres historiografiske analyser end de historiografiske specialister, hvis sigte i hovedsagen er deskriptivt. Igen kan det være nyttigt at bringe Kuhn i spil. Det synes nemlig som om kritisk historiografi primært spiller en rolle på nye felter med legitimeringsbehov. Etableringen af kønshistorie som et bedre alternativ til kvindehistorie er et godt eksempel på dette. Kritisk historiografi kan således ses som et tegn på krise inden for en historisk underdisciplin eller bindestregshistorie.

Som det vil fremgå nedenfor, har den faglige udvikling også tilført historiografien videnskabssociologiske perspektiver, som ikke blot er omsat i videnskabshistoriografi, men også empiriske studier af historievidenskabens historie sociologisk forstået. Feltet er således præget af mangfoldighed. Derfor er det relevant at spørge, om det overhovedet giver mening at tale om et felt. Det gør det i første omgang kun som et særligt genstandsområde. Det er ikke afgrænset til en

bestemt gruppe udøvere, genrer eller tilgange. Man kan måske godt pege på nogle klassikere, som alle, der skriver historiografi, har som referenceramme. Det gælder f.eks. Georg G. Iggers' klassiske oversigtsværker. Men dette er næppe heller et særtræk for det historiografiske felt. Ud over kravet om empirisk redelighed, som er et generelt enhedstræk ved historievidenskaben, kan man ikke pege på forskningstræk, som er afgørende 'differentia specifica' for det historiografiske felt. Som jeg ser det, er det, der afgrænser feltet, derfor primært historiografiens metakarakter. Historiografien fungerer som orienteringsmidler til navigation på det historievidenskabelige felt. Dertil kommer historiografiens kritiske funktion, som består i at kritisere bestående forskning for at forny og forbedre og, i forlængelse heraf, historiografiens funktion som fagligt refleksionsgrundlag.

For at indkredse det historiografiske forskningsfelt har jeg opstillet tre skalaer, som jeg vil indplacere forskellige former for historiografi på. Yderpunkterne kan siges at være idealtyper, som bygger på empiriske observationer, der er rendyrket, men som ikke nødvendigvis behøves at findes i virkeligheden. De er først og fremmest tænkt som metoder til at illustrere gradforskelle, og de må ikke opfattes som dikotomiske. Ydermere vil der ikke sjældent være tale om blandingsformer.

Den første skala omhandler den erkendelsesinteresse, som forskellige former for historiografi kan siges at have. På den ene side har vi en kritisk-normativ erkendelsesinteresse og på den anden en deskriptiv-empirisk erkendelsesinteresse. Til forskel fra erkendelsesinteressen bag deskriptiv-empirisk historiografi er formålet med den kritisk-normative historiografi at forny og forbedre vores historiske viden. Midlet i kritisk historiografi er evaluering af fortidig historieskrivning for at finde mangler og styrker – det være sig teoretisk, metodisk eller empirisk.

Ikke mindst her er det vigtigt at påpege gradforskelle frem for modsætninger. Deskriptiv historie er som bekendt aldrig uskyldig, hvilket jeg skal vende tilbage til afslutningsvis. Den hviler ligesom al anden historieskrivning på antagelser om, hvad der medtages som vigtigt og hvad der udelukkes som uvæsentligt. Med Norbert Elias kan det også fremhæves, at beskrivelser af virkeligheden altid har en dobbeltfunktion, idet de både er videnskommunikation og orienteringsmiddel.⁹ Også historiografi har denne dobbeltfunktion. Historiografi danner grundlag for faglig socialisering og læring, som præger vores måde at navigere i verden, in casu at afgøre hvad der er vigtigt og bemærkelsesværdigt i tidens uoverskuelige mængder af historieskrivning. Derfor kan deskriptiv historiografi også have et nybrydende potentiale. Som det formuleres af den tyske historiker Ulinka Rublack: "This companion is only a book; but it offers itself as a guide to be inspired by and rethink history. Through description, explication, and analysis, it

⁹ Norbert Elias: "Scientific Establishments", i Norbert Elias, Herminio Martins og Richard Whitley (red.): *Scientific Establishments and Hierarchies*. Sociology of the Sciences, A Yearbook Vol IV, Dordrecht: D. Reidel 1982, s. 3-69, s. 9.

maps some of the most significant directions and themes in contemporary ways of writing history designed to take us forward.”¹⁰

Men det forekommer alligevel illustrativt at fremhæve historiografiske undersøgelser med en eksplicit kritisk erkendelsesinteresse som særlig form for historiografi adskilt fra de former for historiografi, der lægger mest vægt på at beskrive tidligere historieskrivning. Kritisk historiografi må selvfølgelig også forholde sig deskriptivt til tidligere bidrag til beskrivelse af fortiden, den må ikke forvanske eller fordreje, og den må udlægge og fortolke med respekt og empati. Den kan i et vist omfang også gøre brug af historisk kontekstualisering til at åbne fortolkningen af en tekst og dens betydningsindhold. Men sigtet er netop ikke beskrivelsen eller kontekstualiseringen i sig selv, men at skabe et empirisk grundlag for at kritisere og evaluere de forhåndenværende forskningsbidrag for at forny og forbedre forståelsen af den problemstilling, som man interesserer sig for. Det er ikke hensigten at undersøge en given historisk tekst i sig selv eller i relation til en fortidig virkelighed, men at evaluere dens holdbarhed i en nutidig forskningssammenhæng. Spørgsmålet er ikke at fastslå, hvilke forklaringsmodeller Kristian Erslev brugte i *Valdemarernes Storhedstid* og de positivistiske og ideologiske strømninger, der lå bag, men at spørge til, hvilke styrker og svagheder Erslevs forklaringsmodeller har, og om de kan opretholdes, må modificeres eller forkastes i dag.

Jeg har brugt denne opdeling af historiografisk forskning efter erkendelsesinteresse til at strukturere det følgende. Endvidere er det også givtigt at differentiere yderligere inden for disse overordnede kategorier, når man vil tegne et billede af historiografi, som den praktiseres i dag, men det vil jeg gøre i de respektive afsnit.

HISTORIOGRAFI SOM DESKRIPTIV-EMPIRISK HISTORIESKRIVNING

Ser man nærmere på de former for historiografi, som har en deskriptiv erkendelsesinteresse, kan disse differentieres efter en skala alt efter den vægt som lægges på kontekstens betydning i analysen. På den ene side har vi en kontekstfri læsning, hvor analysen af forskningsbidragenes indhold og eventuelt form ses isole-ret. På den anden side finder man historiografi som en kontekstuel læsning, hvor historieskrivningen relateres til en specifik historisk kontekst. I det sidste tilfælde bliver historieskrivningen en del af kultur- og socialhistorien, åndshistorien eller videnskabshistorien som et konkret udtryk for oplysningstiden, romantikken eller national vækkelse.¹¹

¹⁰ Ulinka Rublack: "Preface", i Ulinka Rublack (red.): *A Concise Companion to History*, Oxford: Oxford University Press 2011, s. vii-xvii, s. viii.

¹¹ Jensen: "Historiografi: Historikerens læremester?", s. 107; Knut Kjedstadli: *Fortiden er ikke hvad den har været*, København: Roskilde Universitetsforlag 2001, s. 51.

I den sidste kategori falder Tyge Svenstrups disputats om Erik Arup.¹² Hensigten med fremstillingen er at skrive en bredt anlagt idé- og kulturhistorisk biografi af Arups tid og miljø, hvor Arups historieskrivning ses i sammenhæng med samtidens politiske, ideologiske og kulturelle strømninger såvel som videnskabsinterne forhold. Den empiriske del indledes med en generel beskrivelse af perioden 1870-1914, af provisoriepolitik, kulturkamp, økonomisk og social udvikling. Dette er indgangen til en fremstilling af Arups barndom og ungdom, af studietiden, hans relation til lærerne, dannelsen af hans historiesyn – f.eks. hvordan han udviklede sit syn på handel som en udviklingsprogressiv lovmæssighed – og hvorledes det manifesterer sig i hans historieskrivning.

En anden måde at kategorisere deskriptiv-empirisk historiografisk forskning, som ligger lidt i forlængelse af den forudgående, tager udgangspunkt i den definition, som jeg indledte artiklen med. Denne definition af historiografisk forskning betegner i sig selv et spektrum, som det er illustrativt at bringe frem, nemlig historiografi med fokus på historieskrivningens historie og historiografi med fokus på historie som akademisk disciplin. Sidstnævnte vil fokusere på videnskabelige netværk, på normer for videnskabelighed, som de kommer til udtryk i stillingsbesættelser eller i redaktionelle praksisser, mens historieskrivningens historie i sig selv spiller en mindre eller ingen rolle. I den anden ende af skalaen er det lige omvendt. Historieskrivningens historie er i centrum, mens disciplinens historie ikke spiller nogen rolle.

Som eksempel på den førstnævnte kategori kan nævnes Håkan Gunneriussons analyse af svensk historievidenskab fra 1820'erne til 1957. Gunneriusson lægger vægten på den betydning udenomsvidenskabelige faktorer havde for de fejder og magtkampe, som fandt sted mellem to forskellige hovedfraktioner af historikere, og hvorledes de indgik i sociale netværk, som de kunne trække på som ressourcer i forskellige sammenhænge som f.eks. i forbindelse med besættelse af professorater og redaktørposter. Et andet er Simon Larssons nye bog om normerne for videnskabelighed i svensk historievidenskab i det 20. århundredes første halvdel, som de kommer til udtryk i bedømmelsesudvalgenes vota i ti professoransættelsessager. I disse studier anvendes privatarkiver, brevvekslinger og institutionsarkiver, mens de involverede historikers produktion ikke analyse-

¹² Tyge Svenstrup: *Arup*, Museum Tusulanums Forlag 2006. Det gælder også Jon A. P. Gissel: *Den indtrængende forståelse*, Museum Tusulanums Forlag 2003. Pelle O. Larsen: *Professoratet*, Aarhus Universitet: Upubliceret ph.d.-afhandling 2011 sætter overbevisende de videnskabelige magtkampe ved Københavns Universitets Filosofiske Fakultet i slutningen af 1800-tallet, som er afhandlingens genstand, ind i en bredere politisk-ideologisk kontekst. Kampen om Georg Brandes' ansættelse bliver således en del af tidens politiske og kulturelle kamp om København. I Claus Møller Jørgensen, *Humanistisk dannelse og videnskab i Danmark i det 19. århundrede I-II. Reform, nationalisering, professionalisering*, Århus: Begrebshistorisk Netværk 2000, indgår den historiografiske analyse i en institutionspolitisk sammenhæng uden en særlig direkte eller præcis integration af det historiografiske og det institutionelle.

res. Det er historievitenskaber i kontekst, med vægt på konteksten. Teoretisk henter man sin inspiration fra sociologien, mest oplagt fra videnskabssociologien og ikke mindst Bourdieu.¹³

Åndsbeslægtet med de sociologisk inspirerede studier er Cecilia Trenters *Granskningens retorik og historisk vetenskap*. Empirien er anmeldelser i de tre skandinaviske udgaver af Historisk Tidsskrift i perioden 1965-1990. Sigtet er at undersøge de normer, som gør sig gældende, når historieskrivning bedømmes, og at fastlægge historikernes kognitive identitet. Med kognitiv identitet menes forestillinger om, hvad historiens objekt er – dels hvad angår metodologien i form af teorier og metoder, dels den historie som rekonstrueres.¹⁴

Historiografi som åndshistorie og historiografi som analyser af historie som akademisk disciplin har som formål at bidrage til historiefagets empiriske vidensfond på linje med alle andre realhistoriske forskningstilgange. Normanalyserne har selvfølgelig et kritisk potentiale ved at vise ideologiske og personlige modsætningsforholds betydning for videnskabelig bedømmelsespraksis. Men sigtet forekommer mig primært at være deskriptivt og empirisk, at analysere et historisk fænomen i historisk kontekst. Derved kommer denne genre eller kategori nærmere sociologisk orienteret videnskabshistorie, som adskiller sig fra de mange introduktioner og oversigtsværker om historieskrivningens historie. De tematiske introduktioner og de historiografiske oversigtsværker befinder sig i den anden ende af de to skalaer som jeg har opstillet for deskriptiv-empirisk historiografi, og kan karakteriseres som kontekstløse fremstillinger af historieskrivningens historie. Det er uden tvivl den dominerende form for historiografi. I denne ende af skalaen finder man således de allerede nævnte specialiserede introduktioner. Det samme gælder de vidt udbredte introduktioner af historiografens grand old man Georg G. Iggers og en nyere som Lutz Raphaels *Geschichtswissenschaft im Zeitalter der Extreme* og Woolfs globale oversigtsværk.

Ser man på de mest gængse oversigtsværker, er tilgangen centreret om hovedstrømninger i historieskrivningen, det vil sige strømninger som man mener har haft stor eller ligefrem afgørende indflydelse på historieskrivningen generelt i en given periode. Det gælder Georg G. Iggers' værker om vestlig historievitenskaber fra den sene oplysningstid til den postmoderne udfordring, og det gælder Lutz Raphaels oversigt over det 20. århundredes historievitenskaber. Her struktu-

¹³ Håkan Gunneriusson: *Det historiska fältet*, Uppsala Universitet: Studia Historica Upsalien-sia 2002, s. 204; Frank Meyer: "Akademiska intriger", [Svensk] *Historisk Tidsskrift* 124, 2004, s. 98-108; Simon Larsson: *Intelligensaristokrater och arkivmartyrer*, Södertörn: Gidlunds Förlag 2010; Pelle O. Larsen: "Intelligensaristokrater og arkivmartyrer", *temp* 1 (2), 2011, s. 188-195. I en fakultær kontekst: Larsen: *Professoratet*; Gabriele Lingelbach: *Klio macht Karriere*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2003; Michael Bentley: *Modernizing England's Past*, Cambridge: Cambridge University Press 2005.

¹⁴ Cecilia Trenter: *Granskningens retorik och historisk vetenskap*, Uppsala Universitet: Studia Historica Upsalien-sia 1999, s. 192.

res fremstillingerne efter de dominerede og mest indflydelsesrige tendenser. Begge er enige om, at det for det 20. århundredes vedkommende drejer sig om Annales-kredsen og marxismen, mens forholdet til den senere postmoderne udfordring er mere tvetydig.¹⁵

Daniel Woolfs *A Global History of History* er den global- og universalhistoriske pendant til Iggers' og Raphaels værker, der alene omhandler historieskrivningen i det moderne Vesten. Woolfs bog er som nævnt pakket med informationer, navne, beskrivelser af forskellige former for historieskrivning og af de kulturer og stater, der udvikles i. Som fremstillingen skrider frem, og især i det sidste kapitel om det 20. århundrede, bliver fremstillingen dog mere og mere det, jeg har benævnt en kontekstløs, deskriptiv-empirisk fremstilling af historieskrivningens historie. I de indledende kapitler gør Woolf en del ud af en bredere kulturbeskrivelse i forsøget på at finde ud af, hvilke kulturer der dannede basis for en begyndende interesse for fortiden, sammenhængen mellem religion, sekulære interesser og historieskrivning, hvorledes historieskrivning og politisk magt hang sammen etc. Men efterhånden som historieskrivningen i sig selv bliver omfangsrig og mangefacetteret, bliver det i mindre grad muligt at inddrage en bredere kontekst.

Sammenlignet med andre oversigtsværker, ikke mindst Georg G. Iggers'¹⁶ om den metodisk-kritiske socialhistories fremvækst og sejr, undgår Woolf ved hjælp af forbehold og nuanceringer at skrive en stor teleologisk fortælling om den fortløbende vækst i global udveksling i retning af moderne akademisk videnskab. Mens Iggers skriver en stor harmoniserende opbyggelig fortælling om historievidenskabens fremskridt, er Woolfs fremstilling mere pluralistisk. Woolf formulerer selv udfordringen på denne måde:

The challenge of the present book is thus to tell a coherent world-wide narrative of the history of history without creating either a kaleidoscope of different coloured histories, beautiful and dizzying, but ultimately momentary, transitory and meaningless, or its opposite, a Long March, a triumphalist narrative which leads inevitably to the modern academy. All histories are not the same, nor should they be measured in the same way.¹⁷

¹⁵ Georg G. Iggers: *Historiography in the Twentieth Century*, New England: Wesleyan University Press, 1997; Lutz Raphael: *Geschichtswissenschaft im Zeitalter der Extreme*, München: Verlag C.H. Beck 2003. Også Claus Møller Jørgensen: "Historiografiske pejlinger – til en indledning", *Den jyske Historiker* 88, 2000, s. 7-36; Roger Spalding og Christopher Parker: *Historiography*, Manchester: Manchester University Press 2007.

¹⁶ Mads Mordhorst: "Anmeldelse af Georg G. Iggers: *Historiography in the Twentieth Century*", *Historisk Tidsskrift* 98, 1998, s. 203-208, s. 208.

¹⁷ Woolf: *A Global History of History*, s. 10f.

Sammenlignet med andre globale historiografiske fremstillinger¹⁸ er ingen så dækkende som Woolfs, der i højere grad kommer hele globen rundt. Hos Iggers og Wang lægges hovedvægten af fremstillingen på Vesten med udblik til resten af verden, mens Woolf fordeler opmærksomheden mere ligeligt. Europa opfattes i globalt perspektiv som en regional historiekultur blandt flere. Men både explicit og i fremstilling fremstiller Woolf moderne global historiekultur som vestlig influeret og domineret. Det lykkes således Woolf at skrive en pluralistisk, ikke-lineær historie, der i højere grad behandler Europa som en region i verden på linje med andre, uden at vestens historievenskabelige hegemoni efter det 19. århundrede tabes af syne, hvilket efter mit skøn må siges at være korrekt.

En variant af oversigtsværkerne er de specifikke introduktioner til historiografien på et område, f.eks. postkolonial historieskrivning, kønshistorie, socialhistorie, kulturhistorie, historisk antropologi, fortællende historie, diskurshistorie eller historieskrivning på forskningsintensive felter som den franske revolution eller Tysklands historie mellem rigssamling og verdenskrig.¹⁹ Her fremlægges hvad der opfattes som hovedbidrag til den historiografiske udvikling på et givent felt. Et illustrativt eksempel kunne være Anna Greens introduktion til kulturhistorie. Der lægges for i det tyske med Jakob Burckhardts renæssancekultur og Wilhelm Diltheys åndvidenskab, som følges op med mentalitetshistorien og – måske lidt overraskende – psykohistorien. Der er en introduktion til den udvikling af et marxistisk udgangspunkt i kulturhistorisk retning, som fandt sted blandt engelske marxister som E.P. Thompson, hvor sammenhængen mellem sociale strukturer, social væren og erfaringen heraf, såvel som aktiv forholdet sig hertil, blev set som central for den kollektive bevidsthedsdannelse. Helt efter den kulturhistoriske kanon er det også, at Clifford Geertz og Robert Darnton præsenteres som repræsentanter for den antropologiske vending og en historisk antropologisk historieskrivning med vægt på fortidig betydningstilskrivning og symbolik. Helt i tråd med den kulturhistoriske kanon er også afsnittet om den sproglige ven-

¹⁸ Jeg tænker især på Georg G. Iggers og Q. Edward Wang: *A Global History of Modern Historiography*, Harlow: Pearson Longman, 2008. Patrick O'Briens store agendasættende artikel "Historiographical traditions and modern imperatives for the restoration of global history", *Journal of Global History* 1 (1), 2006, s. 3-39 holder sig til verdenshistorieskrivningen, men har også et imponerende globalt udsyn (og et delvis kritisk-normativt sigte).

¹⁹ Palle O. Christiansen: *Kulturhistorie som opposition*, København: Samleren 2000; Stephen Davies: *Empiricism and History*, Houndmills: Palgrave Macmillan 2003; Willie Thompson: *Postmodernism and History*, Houndmills: Palgrave Macmillan 2003; Donald M. MacRaild og Avram Taylor: *Social Theory and Social History*, Houndmills: Palgrave Macmillan 2004; Lars Bo Kaspersen og Flemming Mikkelsen (red.): *Historisk sociologi – mødet mellem historien og samfundsvidenskaberne*, København: Forlaget Sociologi 2004; Alun Munslow: *The Routledge Companion to Historical Studies*, London: Routledge 2006; Aloys Winterling: *Historische Antropologie*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag 2006; Armin Landwehr: *Historische Diskursanalyse*, Frankfurt: Campus Verlag 2008; Matthew Jefferies: *Contesting the German Empire, 1871-1918*, Oxford: Blackwell, 2008.

ding, der præsenterer Michel Foucaults diskursteori og Edward Saids analyse af den vestlige kultur om den ikke-vestlige verden i *Orientalism*. Kollektiv erindring behandles afslutningsvis, og også her kommer vi omkring de mest velkendte og hæderkronede navne på feltet fra Maurice Halbwachs og Pierre Nora til Benedict Andersons teori om de forestillede fællesskaber.²⁰ Denne tilgang er efterhånden blevet den fremherskende internationalt. Det afspejler mere end noget andet fagets vækst og specialisering: socialhistorie, kulturhistorie, økonomisk historie, globalhistorie, postkolonialhistorie, kønshistorie omfatter nu så store og specialiserede felter med egne forskningsdebatter og kernetekster, at de forsynes med egne historiografiske introduktioner.

Den nationale historieskrivning har i de seneste tiår oplevet en intens historiografisk interesse i hele Europa. Det skyldes ikke mindst et European Science Foundation-projekt om nationalhistorieskrivning i Europa i det 19. og 20. århundrede, som løb frem til 2008. Det har kastet en række omfattende værker af sig, der behandler den nationalhistoriske genre fra alle mulige vinkler fra enkelte fremtrædende historikers måde at skrive nationalhistorie på, over mere literært inspirerede analyser af fortællestruktur til den nationalhistoriske genres måde at forholde sig til andre sociale kategorier som køn, klasse og etnicitet. De skandinaviske lande behandles under et og af fire forfattere, hvor konklusionen er, at man i Norge finder den mest kontinuerte og uforstyrrede tradition for national historieskrivning, dansk historieskrivning var tidligst ude i en tilpasning til den nationale rammefortælling, mens Sverige og Finland havde sværere ved at etablere stabile nationale 'master narratives'.²¹ Her er vi ovre i en historiografi, der analyserer en særlig genre af historieskrivning med ganske få eller slet ingen indslag af institutionshistorie eller historisk kontekst i øvrigt.²²

Som nævnt indledningsvis vil det være forkert at se empirisk-deskriptiv historiografi som udelukkende beskrivende og uden kritisk potentiale. Beskrivende historiografi kan opfylde et traditionskritisk sigte ved at fremdrage historiogra-

²⁰ Anna Green: *Cultural History*, Houndmills: Palgrave Macmillan, 2008.

²¹ Stefan Berger og Chris Lorenz (red.): *The Contested Nation*, Houndmills: Palgrave Macmillan 2008; Stefan Berger og Chris Lorenz (red.): *Nationalizing the Past*, Houndmills: Palgrave Macmillan 2010. Se også Stefan Berger, Mark Donovan og Kevin Passmore (red.): *Writing National Histories*, London: Routledge, 1999; Stefan Berger: *In Search of Normality*, London: Berghahn 1996; Narve Fulsås: *Historie og nasjon*, Oslo: Universitetsforlaget 1999; Møller Jørgensen: *Humanistisk dannelse og videnskab i Danmark i det 19. århundrede*.

²² Richard J. Evans: *Cosmopolitan Islanders*, Cambridge: Cambridge University Press 2009 kan ses som en reaktion imod den fremherskende tendens til at analysere på historikers bidrag til den nationale historie. Evans undersøger britiske historikers bidrag til kontinentaleuropæisk historie, og finder at de er substantielle, mens kontinentaleuropæiske historikere ikke bidrager til britisk historie. Britiske historikere er, finder Evans, dobbelt så kosmopolitiske som deres tyske og italienske kolleger, der primært er nationalhistorikere. Britiske historikere bliver også oftere oversat, hvilket skyldes at de skriver bedre og har et ry for at være objektive (s. 56f.).

fiske strømninger eller historikere, som på et tidspunkt er blevet marginaliseret i forhold til de dominerende strømninger i faget. Det mest oplagte eksempel på denne form for historiografi i en dansk kontekst er den store interesse, som blev kulturhistorikeren Troels Lund til del i 1980'erne. De historiografiske analyser brugte Troels Lund som murbrækker i forhold til den fremherskende socialhistorie ved at påvise, hvad der var gået tabt med hans og kulturhistoriens marginalisering: blik for hverdagslivets betydning, materielkulturens betydning og betydningen af kultur i egen ret.²³ Dette kritiske sigte med en deskriptiv historiografi understreger, at der er tale om gradforskelle snarere end rene og velafgrænsede genrer med tilhørende entydige erkendelsesinteresser.

KRITISK HISTORIOGRAFI

Kritisk historiografi har et mere direkte normativt sigte med sit formål om at evaluere for at forny. Det deskriptivt-empiriske er her grundlag for kritisk-normativ bedømmelse og ikke et mål i sig selv. Denne form for historiografi kan tage sigte på faget som helhed. Repræsentant for en sådan kritisk historiografi, og en radikal en af slagsen, er den engelske historieteoretiker Keith Jenkins. Jenkins' tilgang til historiografien kan måske siges at være af en særlig karakter, idet han analyserer og kritiserer historiske metode- og teoribøger. Jenkins kritiserer traditionel empirisk historieskrivning, som han ironisk kalder 'proper history', og som han mener tiden er løbet fra. Udgangspunktet er, at professionel historieskrivning er en praksis, der påstår sig legitimeret ved, at dens beskrivelser er bestemt af virkeligheden, ikke af historikerne. Men påstanden om, at det ikke er historikerne, der laver historieskrivningen, skjuler hvad der faktisk er tilfældet. Den grundlæggende fejl ved historieforskningen er ideen om, at historieskrivningen er virkeligheden, er objektiv. Det er naturaliseringen af fortolkningen, der ikke fremstilles som en mulighed, men som eneste mulighed, der ikke er bundet til historikerens valg og til tiden og tilfældet, som alle vore kategorier og begreber i virkeligheden er. Konsekvent siges det derfor, at vi ikke skal studere historien for at forstå den i sig selv eller for at forstå historiske fænomener i deres kontekst; vi skal studere disse fænomener i vores kontekst for at vurdere, hvad de siger os i dag.²⁴

Jenkins bruger historiografien som grundlag for historieteoretiske pointer, og det må da også siges, at det historiografiske forskningsfelt udgør en afgørende del af historieteoriens grundlag.²⁵ Jenkins' brug af historiografien som videnskabs-

²³ Poul Porskær Poulsen: "Den kulturhistoriske tradition i Danmark", i Vagn Wåhlin (red.): *Kulturen i kulturhistorien*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 1988, s. 27-43; Christiansen: *Kulturhistorie som opposition*, kap. 1-3; Palle O. Christiansen: "Kulturhistoriens genkomst", *Historisk Tidsskrift* 107, 2007, s. 207-235.

²⁴ Keith Jenkins: *On "What is History?"*, London: Routledge 1995; Keith Jenkins: *Why History?*, London: Routledge 1999.

²⁵ Jensen: "Historiografi: Historikerens læremester?", s. 121.

kritik er udelukkende negativ, og han henter sine visioner for en tidssvarende historisk praksis uden for historievitenskaben.²⁶ Men kritisk historiografi behøver ikke at være udelukkende negativ og afvisende. Kritisk historiografi kan også afveje forskellige typer historieskrivning og fremhæve de bedste som eksempler til efterfølgelse. Formålet er ikke at forstå fortidig historieskrivning, men at udvikle nutidens. Eksempler på kritisk historiografi er mange. Det er en udbredt og integreret del af faghistorisk praksis. De kan tage sigte på forskningen inden for et bestemt felt, hvilket er det almindeligste, men også gå bredere i clinch med faglige grundantagelser som f.eks. kulturhistorie som helhedsbegreb eller betydningen af metodisk nationalisme for studiet af Danmarks historie.²⁷ Hvad sidstnævnte angår, er det klart, at de forskningsbidrag, som er fremkommet i de senere år, og som formår at overskride den nationale ramme på de steder og i de perioder, hvor den ikke er meningsfuld, fremhæves som eksempler til efterfølgelse, mens fremstillinger, der ikke lever op til dette, anses for utidssvarende.²⁸ Der er således både et evaluerende og et normativt sigte i og med, at hensigten er at præge faglige normer for omgangen med fortiden.

Kritisk historiografi minder i sin erkendelsesinteresse og angrebsvinkel mest om den måde, som historiografi praktiseres i den historiske forskningsproces. Her er talen ikke om historiografi som genre eller kritisk historiografi som en særlig undergenre, men om måden at forholde sig til tidligere forskningsbidrag, der er relevante for den problemstilling, man beskæftiger sig med. Også i den forbindelse er erkendelsesinteressen kritisk, at finde mangler i det teoretiske, metodiske eller empiriske grundlag for tidligere historieskrivning eller modeller, der kan efterfølges, forklaringsmåder der anses for at være valide, og som man kan bruge i ens egen forskning. Selvfølgelig at bedrive kritisk historiografi, at analysere tidligere forskningsbidrag til et givet forskningsfelt, har i dette lys en vital funktion i den historiske forskningsproces som en del af historikerens teoretiske arbejde.

Teoretisk arbejde er de overvejelser, der altid må gøres om, hvordan den genstand, man undersøger, kan forstås, og hvilken kontekst den skal relateres til. Til grund for dette arbejde kan man lægge universelle teorier, samfundsvidenskabelige og sociologiske teorier af begrænset geografisk eller tidslig rækkevidde og historievitenskabelige teorier om enkelte forløb eller processer. Jeg spiller her med på den traditionelle opdeling mellem nomotetiske og ideografiske videnska-

²⁶ Jenkins: *Why History?*, s. 196f.

²⁷ F.eks. Claus Møller Jørgensen: "History-writing and National Identity – the Danish case", i Michael Böss (red.): *Narrating Peoplehood amidst Diversity*, Aarhus University Press 2011, s. 231-261; Bernard Eric Jensen: "Kulturhistorie – et nyt og bedre helhedsbegreb", *Historisk Tidsskrift* 90, 1990, s. 83-107; Uffe Østergård, "Det danske rige – statshistorie eller nationalistisk historie", i Uffe Østergård: *Europas Ansigter*, København: Rosinante 1992, s. 29-50. For kritisk historiografi se også Kjødstadli: *Fortiden er ikke hvad den har været*, s. 51f.

²⁸ Møller Jørgensen: "History-writing and National Identity – the Danish case", s. 235ff.

ber, hvor de første søger lovmæssigheder og de sidste det enestående. Fra dette synspunkt kan historieskrivning siges at være lavniveau-teori eller singulær teori, men teori ikke desto mindre. Det er selvfølgelig en sandhed med modifikationer som en beskrivelse af historievidenskabelig praksis, men det er ikke pointen her. Det er derimod, at historikere bruger teorielementer i struktureringen og fortolkningen af undersøgelser af fortiden, og at kritisk vurdering af tidligere historieskrivning på feltet indgår som et element heri.

I den historiske forskningsproces har kritisk historiografi den samme funktion som andre teorier, og det vil primært sige en funktion som fortolkningsresource, som argumentation for metodisk tilgang, og som grundlag for positiv fremmedgørelse.²⁹ Historisk teoribrug består ikke i første række i at teste eller applicere teori. Ikke at det ikke kan gøres, men kendetegnende for historievidenskaben er, at historikere primært bruger teori som intellektuelle redskaber i forskningsprocessen. Teori bruges som oftest ikke som noget, der er adskilt fra den empiriske undersøgelse, men som et redskab der tilpasses og modificeres i dialog med arbejdet med empirien. Disse overvejelser er ikke adskilte fra andre elementer i forskningsprocessen; tværtimod indgår teoretiske overvejelser i en interaktiv og iterativ proces som også inkluderer læsning af kilder og overvejelser om hvorledes de kan fortolkes.

Og her er min pointe, som egentlig er ganske traditionel, at kritisk historiografi har sin egen og meget vigtige rolle at spille. Før samfundsteoriene overtog rollen som teoretisk fundament for historieskrivningen, var historiografien kongevejen til solid historieskrivning. Selvom samfundsvidenskaberne stadig og med god ret spiller en rolle som eksportør af teorier til historiefaget, skal det ikke overskygge, at kritisk historiografi er et vigtigt, og måske lidt overset, element i den historievidenskabelige forskningsproces. I det konkrete tolkningsarbejde er der ikke nogen principiel statusmæssig forskel på værdien af forklaringsparametre, som er opstillet på baggrund af kritisk historiografi, og forklaringsparametre, som er overtaget fra samfundsvidenskabelig teori. Den ene er ikke mere værd end den anden, har ikke på forhånd nogen større forklaringskraft end den anden. De er begge produkter af det teoretiske arbejde, og som sådan en del af de teoretiske forudsætninger, som kildematerialet bliver undersøgt ved hjælp af. De er erkendelsesredskaber. I den sidste ende må man overveje, om der er forskel på deres forklaringskraft i lyset af det empiriske arbejde, man har lavet. Men i udgangspunktet er teoretiske begreber etableret på baggrund af historiografiske overvejelser og generelle teoretiske overvejelser sidestillet i teoretisk betydning/henseende. Kritisk historiografisk refleksion er således en legitim og nød-

²⁹ Positiv fremmedgørelse handler om at bringe egne forforståelser og fordomme i spil og gøre dem eksplícite, hvilket jeg ikke skal komme yderligere ind på her, hvor det alene skal handle om teoribrug.

vendig del af historikerens teoretiske arbejde, som er en legitim og nødvendig del af enhver empirisk undersøgelse af en enhver historisk problemstilling.

HISTORIOGRAFI, IDENTITETSPOLITIK OG LEGITIMERING

Historieskrivning antages i almindelighed at have betydning for kollektiv identitetsdannelse. Det samme gælder for historiografien. Daniel Woolf er et godt eksempel på dette, idet han både er bevidst og eksplicit om historiografiens identitetspolitiske side. I de identiske forord til hvert bind af fembindsværket *Oxford History of Historical Writing*, som Woolf er hovedredaktør af, fremhæver han hensigten med værket som værende at give en fremstilling af historieskrivningens historie fra begyndelsen til i dag, der dækker hele globen som en udfordring til den eurocentrisme, som har karakteriseret historiografisk forskning indtil de sene 1990'ere. Projektets mål er at "challenge the Eurocentrism of the history of history, as well as its inherent teleology. We can now view the European historiographic venture against the larger canvas of many parallel and – a fact often overlooked – interconnected traditions of writing and speaking about the past from Asia, the Americas, and Africa."³⁰ Læser man dette i forlængelse af det, han skriver i *A Global History of History*, synes formålet med værkerne ikke mindst at være identitetspolitisk. Her skriver Woolf, at historiografien efter hans mening har et behov for at blive global i sit perspektiv for at komme hinsides eurocentrismen – han spidsformulerer det som "eurosolipcism" – og dens sejrherreselvforståelse. Det handler om at udvide perspektivet for kommende historiestuderende:

A conviction that students ought to be exposed to the 'historical cultures' of other civilizations than their own has thus informed my choice of subject; a strong sense that there is a story to be told about the development of historical thought, historical writing and the modern historical discipline, and that it relates directly to some of the larger movements of world history (in particular the global engagement of different peoples and cultures over several millennia), provides the 'plot', if a work on historiography can be said to have a plot.³¹

På dette punkt adskiller Woolfs bog sig fra de fleste historiografiske publikationer, idet den overhovedet drøfter, hvorfor historiografi er relevant. Udover det åbenlyse, at bogen kan bruges i undervisning, er Woolfs begrundelse altså identitetspolitisk. Det er så vidt jeg kan se ikke uden omkostninger. Ofte skabes der sammenhænge ved at sammenligne, hvad der ikke umiddelbart synes sammenligneligt. Som påpeget af Markus Völkel er der også en tendens hos Woolf til, at

³⁰ Daniel Woolf: "Foreword", i Andrew Feldherr og Grant Hardy (red.): *The Oxford History of Historical Writing*, bd. 1: Beginnings to AD 600, Oxford: Oxford University Press 2011, s. ix-xii, s. ix.

³¹ Woolf: *A Global History of History*, s. xviii.

forskelle i erkendelsesinteresse i forskellige historiekulturer underspilles for at gøre plads for en mere universel proces, hvor man gør det samme om end på lidt forskellige måder.³² Endvidere må en historie af dette omfang være ganske reduktiv. Det rammer især den nyeste historie, hvor fagets generelle vækst har ført en lang række forskellige skoledannelser og etablering af nye genstandsfelter med sig, som enten lades helt ud af fremstillingen eller kun berøres overfladisk. I det sidste hovedkapitel er udeladelserne således iøjnefaldende; det gælder ikke mindst den ikke-vestlige historieskrivning, og fremstillingen bliver så komprimeret, at der kun kradses lidt i overfladen af komplicerede problemstillinger. Her virker de kortfattede historiografiske oversigter som fremstillingen er bygget op af mindre overbevisende som orienteringsmiddel i forhold til aktuelle diskussioner og forskningstendenser, hvilket f.eks. kan ses af den fem sider lange udredning af kvindehistoriens udvikling til kønshistorie mellem 1880'erne og i dag. Kønshistorie afvikles med en halv sides gennemgang af Joan Scotts klassiske tekst fra 1980'erne, mens den nyere forskning og forskningsdiskussion ikke berøres.³³ Her forekommer det klart, at det identitetspolitiske sigte har spillet en større rolle end en interesse i at introducere unge historiestuderende til aktuelle faglige diskussioner som orienteringsmiddel og som refleksionsgrundlag. Der er ikke meget at tage fat i for en diskussion af kønsperspektivets relevans, styrke og problemer i Woolfs fremstilling.

Woolf er ikke alene om den globale identitetspolitiske dagsorden. Iggers og Wang sigter i deres bog mod at "dismantle the preconception of the superiority of Western historical thought by showing that there were in fact long-standing traditions of historical thought and writing in all cultures with which we deal."³⁴ Ulinka Rublack er inde på det samme i sin introduktion til en samling historiografiske artikler skrevet af fremtrædende globalhistorikere som Christopher Bayly og Kenneth Pomeranz. Hensigten med samlingen "is to mark a significant departure in a genre still shaped by stories about history which are predominantly Western. Such a relationship with the past badly fits our world, and also fails to reflect the proliferation of perspectives and skills achieved within the profession." Eurocentrismen er både et problem inden for og uden for faget, slår Rublack fast, og "the companion therefore most distinctively advocates a practice of history that seeks global connections and pioneers a sustained dialogue between historians specializing in the history of particular continents."³⁵ Bestræbelsen er således at bringe historiografien i overensstemmelse med udviklingstendenser i faget såvel som i verden. Det identitetspolitiske mål i form af et opgør og en over-

³² Markus Völkel: "Review Daniel Woolf: *Global History of History*", *English Historical Review* 126 (522), 2011, s. 180-182, s. 181.

³³ Woolf: *A Global History of History*, s. 486-90.

³⁴ Iggers and Wang: *A Global History of Modern Historiography*, s. 15.

³⁵ Rublack: "Preface", s. viiif.

skridelse af eurocentrismen bringer således sammenhæng mellem fortidsbeskrivelse, nutidsanalyse og fremtidsforventning.

Eksplicitte overvejelser om historiografiens identitetspolitiske og fagpolitiske målsætninger er som nævnt ikke mange. Af dem, der trods alt findes, fremstår det klart, at det er det nationale, der er overvejelsernes omdrejningspunkt ved siden af det globale. Mest tydeligt og håndfast kommer det til udtryk i ESF-projektet om nationalhistorieskrivningen i Europa i det 19. og 20 århundrede. "Overall, only a detailed and comparative analysis of the processes of construction, stabilisation and erosion of national histories and wider historical representations will enable us to facilitate the development of a truly European historical culture."³⁶ De få metodiske overvejelser, jeg er stødt på, sigter netop på at afhjælpe problemer med overbetoning af nationale særtræk og national egenvækst ved at bringe komparative metoder i anvendelse, hvilket ikke er så overraskende, idet de er skrevet af to af hovedmændene bag ESF-projektet.³⁷

Denne identitetspolitiske eller ideologiske dimension udspiller sig også i en snævrere historievidenskabelig kontekst. I sin anmeldelse af Iggers' *Historiography in the Twentieth Century* påpeger Richard Evans, at bogen har karakter af en kanon. "What Iggers is doing, in a sense, is creating a *canon* of great historical literature, selected key works and inscribing them in a pantheon of 'important trends in historical scholarship' which is just asking to be challenged."³⁸ Og det gør Evans så og påpeger, at det er påfaldende, at en så vigtig trend som studier af erindringskulturer slet ikke nævnes. Det hænger sammen med, at Iggers er ude i et bestemt ærinde, nemlig at forsvare et empirisk-rationelt videnskabsbegreb mod postmodernismens irrationalitet, hvilket ifølge Evans gør, at bogen i ligeså høj grad er et manifest, som det er en fremstilling.³⁹

Dette peger meget præcist på historiografiens legitimerende funktion. Hos Iggers handler det om at fastholde rationalitet, empirisk forankring, kildekritik, teoretisk ambition og intersubjektivitet. Det udmøntes i en fremstilling af historievidenskabens historie som en fremskridtshistorie. Socialhistorie ses som et

³⁶ NHIST programme brochure, Representations of the Past: National Histories in Europe (NHIST), s. 2. http://www.uni-leipzig.de/zhsesf/documents/cross_team/NHIST_brochure_2002.pdf

³⁷ Lorenz: "Comparative historiography"; Berger: "The Comparative History of National Historiographies". Det er ikke uden ironi, at den megen fokus på det nationale, om end kritisk i sit udgangspunkt, i visse tilfælde snarere har reproduceret en metodologisk nationalisme end overskredet den. Størstedelen af Rankes oeuvre omhandler faktisk ikke tysk historie, men de historiografiske fremstillinger af hans historieskrivning skærer uden tøven værkerne om England, Frankrig og Pavedømmet væk og fokuserer på Ranke som national historiker jf. Evans: *Cosmopolitan Islanders*, s. 2f.

³⁸ Richard J. Evans: "From Historicism to Postmodernism: Historiography in the Twentieth Century", *History and Theory* 41, 2002, s. 79-87, s. 85f.

³⁹ Evans: "From Historicism to Postmodernism", s. 86. Også Iggers & Wang: *A Global History of Modern Historiography*, s. 15f.

fremskridt i forhold til historismen, mens den postmoderne udfordring bidrager med en udvidelse af det historiske genstandsfelt i kulturhistorisk retning og en øget bevidsthed om historiens kompleksitet, uden at postmodernismens subjektivistiske sider – opgøret med korrespondenssandhed og objektivitetsbestræbelser – har fået lov til at influere på faghistoriens grundlæggende empiriske sigte og karakter af 'rational inquiry'.⁴⁰ I tidligere versioner af bogen legitimerer Iggers afgjort socialhistorien som et afgørende historievidskabeligt fremskridt.⁴¹ Iggers legitimerer således en form for historievidskab og delegitimerer en anden videnskabsforståelse, nemlig postmodernismen.

Pointen her er, at historiografi også har en legitimerende funktion. Den fremmer en bestemt form for faglig identitet. Det kan selvfølgelig siges at være et problem, hvis det udvikler sig til en slags faglig hofpoesi, hvor historiografiske skjalde besynger faglige fyrster.⁴² Men under alle omstændigheder indgår historiografien i faglig identitetsdannelse og kampe om at fastholde – besynges – og nedbryde faghistoriske traditioner. Når historiografer legitimerer bestemte tilgange og delegitimerer andre, sker det aldrig i et tomrum. Som Bernard Eric Jensen formulerer det:

I den udstrækning historiografi bidrager til videreførelse og omdannelse af faghistoriske traditioner og institutioner, i den udstrækning er den også en socio-politisk magtfaktor. Det er således ikke vanskeligt at eftervise, at historiografiske fremstillinger i mange tilfælde er indgået som et betydningsfuldt moment i kampen om at opbygge, fastholde eller nedbryde magtpositioner i faghistoriske miljøer. Historiografi må derfor også betragtes som et ideologisk kampmiddel.⁴³

Denne legitimerende funktion fritager ikke historiografien fra sin deskriptivt-empiriske forpligtelse. Men hvis man ser på de historiografiske oversigter, der findes i dag, må man sige, at ingen af dem giver et brugbart svar på, hvorledes man skal skrive en historiografi, der ikke undertrykker fagets mange forskellige tilgange. Selvfølgelig er de selektive og må være det, men de skaber de facto en kanon af vigtige værker og hovedstrømninger, der snarere bliver en stor fortælling end en fremstilling, der er følsom overfor mangfoldigheden i historieforskningen. I en dansk sammenhæng har den måde, man har skrevet oversigter på, givet anledning til en kritik, der går på, at man har tilsidesat den historistiske og kultur-

⁴⁰ Iggers: *Historiography in the Twentieth Century*, især s. 1-19. En fremskridtsfortælling om fransk historievidskab skåret over den samme læst kan læses i Philip Daileader og Philip Whalen: "Introduction", i Philip Daileader og Philip Whalen (red.): *French Historians 1900-2000*, Oxford: Wiley-Balckwell, 2010, s. xvi-xxx.

⁴¹ Georg G. Iggers: *Moderne Historievidskab*, København: Suenson 1980. Oversættelse af *New Directions in European Historiography* fra 1975.

⁴² Kjedadli: *Fortiden er ikke hvad den har været*, s. 51.

⁴³ Jensen: "Historiografi: Historikerens læremester?", s. 118.

historisk orienterede side af dansk historikertradition til fordel for en fokusering på den radikale historikertradition og ikke mindst Erslev og Arup. Dette har uden tvivl noget at gøre med den traditionskritik, man ønskede at gennemføre. I lyset af 1970'ernes og 1980'ernes socialhistorie var det mest oplagt at kritisere de dele af videnskaben, som var de mest avancerede set fra det udgangspunkt. Og det var uden tvivl de radikale. Samtidig er det dog rigtigt, at den konservative historisme og kulturhistorien blev marginaliseret i historiografien.

Hvordan undgår man denne perspektivisme? Et første skridt i den retning er selvfølgelig, at man er opmærksom på problemet. En måde at omgå dette på kunne være den encyklopædiske. Længst væk fra main-trends-tilgangen finder man de efterhånden talrige leksika over historikere og historieskrivning. Deres organisering varierer, idet nogle af dem også indeholder højst reductive oversigter. Men en løsning på det problem, at det, der ikke anses for main trends, eller det, der peger fremad, overses, kunne jo være at opgive ideen om en sammenhængende narrativ fortælling og i stedet tage konsekvensen af fragmenteringen fuldt ud og lave et leksikon. Det kunne gøres internetbaseret med krydsreferencer til åndsbeslægtede historikere, skoledannelser, relationer til hovedstrømninger og institutioner, inspirationskilder og hvad man ellers kunne forestille sig. Omkostningen er så, at det ikke giver overblik. Det orienterer ikke på samme måde som en historiografisk fremstilling.

KONKLUSION

Historiografi har mange former, erkendelsesinteresser og formål. Feltet afspejler i eminent grad den fortløbende faglige specialisering teoretisk, metodisk og emnemæssigt. Historiografi indtager rollen som orienteringsmiddel, som kampmiddel, som argumentationsgrundlag og som grundlag for historieteoretiske refleksioner, evaluering af faglige synspunkter og som grundlag for teoretisk refleksion i den historievidenskabelige forskningsproces. Forskningsoversigten eller den historiografiske indledning, som enhver speciale- og ph.d.-studerende afkræves, bør således være et aktivt led i forskningsprocessen, ikke en uproduktiv pligt-opgave. Som genre kan Bernard Eric Jensen nok have ret i, at historiografi spiller en marginal rolle i forhold til faghistoriens forskningsobjekt.⁴⁴ Men som kritisk historiografisk praksis, som evaluering af tidligere forskningsbidrag af relevans for den problemstilling, man arbejder med, har den et stort potentiale som refleksionsmiddel i afklaringen af forskningsgenstanden, dens kontekstualisering og mulige forklaring.

Historiografi kan mange ting, har mange funktioner og skrives på mange forskellige måder. Man kan selvfølgelig også afslutningsvis gøre sig den overvejelse, om den skader. Disciplinerer historiografien vores videnskabelige kreativitet

⁴⁴ Jensen: "Historiografi: Historikerens læremester?", s. 115.

i stedet for at fremme den ved at orientere os mod det allerede foreliggende i stedet for det mulige? Og videre: Har historiografien som orienteringsmiddel og refleksionsform noget at tilbyde nutiden, hvor det er vigtigere at tænke frit intellektuelt, at udvikle sansen for nutidserfaring og tænke kritiske tanker frem for at forklare, hvorfor det hele ser ud, som det gør? Hvis man skal kunne tænke ud over det bestående, må man så ud over den historiografiske tænkning? Dette er en parafrase over den postmoderne historiekritiker Martin Davies' kritik af ideen om en historievidenskab.⁴⁵ Det er ikke nogen rar tanke for en historiker, hvis hovedbeskæftigelse har været at skrive stort set alle de former for historiografi, som er nævnt i det foregående, men synspunktet er hermed givet videre til fri afbenyttelse.

CLAUS MØLLER JØRGENSEN
PH.D., LEKTOR
INSTITUT FOR KULTUR OG SAMFUND
AARHUS UNIVERSITET

⁴⁵ Martin L. Davies: *Historics*, London: Routledge 2006.